

Karen Jeppe. Armeniernes Moder.

Danmark har mange kendte personer og mange helte, vi gerne roser og som vi gerne låner glansen fra. Flertallet af disse helte har enten haft kanoner til rådighed, eller de har haft betydning for økonomien i landet på en eller anden vis – og i nyere tid har de måske været kendte sportsfolk.

Men vi har også haft helte, der er næsten ukendte, fordi de hverken væltede templer, skød med kanoner eller oparbejdede et lille økonomisk mirakel.

De arbejdede ofte uden økonomiske midler af nogen betydning og uden egen vinding, men udelukkende fordi, de fandt en opgave, de ikke syntes, de kunne lade ligge.

En af disse ukendte helte er:

Karen Jeppe.

Karen Jeppe blev født i Gyllingskov Skole tæt ved landsbyen Gylling d. 1. juli 1876.

Hendes far, Jakob Jeppe, var en dansk mand fra Als i Sønderjylland, der var blevet en del af Tyskland efter krigen i 1864. Han rejste ud af Tyskland og kom til Fyn, hvor han blev uddannet lærer fra Skaarup Seminarium. Han var en dygtig lærer, og han sørgede for, at Karen fik en god skolegang.

Da hun var 17 år kom hun til Ordrup Latinskole, der havde en kostafdeling, så hun kunne bo der, og hvor hun fik sin studentereksamen med fine karakterer. Hun blev på skolen efter sin eksamen, og hun ville begynde at læse matematik på universitetet, samtidig med at hun var hjælpelærer på skolen. Faderen ville have, hun skulle læse medicin, og bad rektor på gymnasiet om at hjælpe med at overtale den stædige pige, men rektor Frederiksen svarede: ”Nu skal De huske, Lærer Jeppe, at det er Deres datter, der skal have en uddannelse, ikke Dem.”

Efter et par år blev Karen syg og måtte opgive studiet på universitetet, men da hun blev rask, fortsatte hun som lærer i Ordrup. Hun var især en god lærer for de drenge, som de andre ikke rigtig ville lege med, de, der på en eller anden måde var lidt anderledes. Karen Jeppe havde en egen evne til at finde det værdifulde selv i de elever, og til at få dem til at tro på, at de var værdifulde.

I Osmannerriget.

I 1902 hørte Karen Jeppe den danske forfatter Aage Meyer Benedictson fortælle om den forfølgelse af det armenske folk, der havde fundet sted i Osmannerriget – Tyrkiet- i 1870'erne og igen i 1890'erne, hvor omkring 200.000 blev dræbt. Benedictson fortalte bl.a. om de mange forældreløse børn, der led nød overalt. Beretningen rørte Karen dybt, men hun skubbede det fra sig, for hun kunne ikke se, hvordan hun kunne udrette noget væsentligt for de stakkels børn.

Men året efter syntes hun, der var en stemme, der sagde til hende, at hun skulle rejse ud for at hjælpe. Hun tog kontakt til foreningen De Danske Armeniervenner, og fik tilbudt en stilling som lærer på børnehjemmet i Urfa.

Trods modstand fra både hendes forældre og venner, rejste hun til Urfa, hvor hun ankom 2. november 1903. Hun var ansat af den tyske orientmission v. Johannes Lepsius, der betalte hende en beskedent løn.

Foreningen, De danske Armeniervenner, og især godsejer Hage, Nivaagaard, hjalp med rejsen og ydede hende støtte i arbejdet.

Karen Jeppe var veluddannet. Hun talte både engelsk og tysk og lidt fransk og kunne noget latin. Men de 2-300 børn på børnehjemmet talte armensk og nogle af dem også arabisk eller tyrkisk. Hun måtte altså lære sig børnenes sprog, inden hun kunne begynde arbejdet. Det gjorde hun så hurtigt, at hun allerede i foråret 1905 blev leder af børnehjemmet. Da kunne hun læse, skrive og tale armensk, og også så meget arabisk og tyrkisk, at hun kunne forhandle med de lokale myndigheder.

Selv om man kunne synes, at arbejdet med at lede et børnehjem med så mange forældreløse børn, hvor mange var psykisk skadede af de oplevelser, de havde haft, var arbejde nok, så Karen Jeppe snart, at der i byen var mange fattige, især enker, der havde svært ved at klare sig.

Hun kunne ikke bruge af børnehjemmets penge for at hjælpe dem, men hun fik organiseret salgssteder først i Danmark og Tyskland, senere i andre lande, hvor armenske håndarbejder, som kvinderne var så dygtige til at sy, kunne sælges, så kvinderne kunne tjene nogle penge.

Hun tænkte altid på, hvor vigtigt det var, at de mennesker, der skulle have hjælp, ikke kun fik hjælpen som almisser, men at de ved selv at arbejde bevarede deres selvrespekt.

Den samme holdning havde hun i skolen på børnehjemmet, hvor hun etablerede værksteder, hvor både piger og drenge kunne lære håndværk, så de kunne forsørge sig selv, når de forlod skolen, og hvor de i værkstederne kunne fremstille varer, der kunne sælges og dermed hjælpe på hjemmets vaklende økonomi. På samme måde mente hun, det var vigtigt, at der var respekt om den armenske kirke og tro. Der var dengang missionærer, der stillede som betingelse for at hjælpe, at de, der skulle have hjælpen, skulle være kristne på ”den rigtige” måde.

Karen Jeppe sagde, at når den armenske kirke og det armenske folk havde holdt fast ved deres tro, trods mange forfølgelser siden år 301, hvor den armenske stat antog kristendommen som statsreligion som det første land i verden, kunne man ikke komme udefra og sige, at en anden kirke var bedre. Derfor sørgede hun også for, selv om det var forbudt i Osmannerriget, at de store børn på børnehjemmet lærte den armenske historie og de armenske sange og salmer, så de kunne bevare den folkesjæl, som har bevaret det armenske folk helt til i dag.

Det armenske folkedrab.

I 1908 kom Ungtyrkerne til magten, og de lovede, at Tyrkiet nu skulle være en verdslig stat, hvor alle religioner og folkeslag skulle have samme ret og være fuldgyldige borgere.

Karen Jeppe var på det tidspunkt hjemme i Danmark for at holde lidt ferie og for at fortælle om sit arbejde i Urfa. Hun blev så opfyldt af lykke ved efterretningen, at hun gik en lang tur alene i skoven ved Gylling for at rumme sin glæde over, at hendes folk endelig kunne få friheden igen. Allerede den gang havde hun sagt: ”Jeg rejste ud for at tage mig af nogle børn, men jeg fik et helt folk.”

I 1914 gik Tyrkiet ind i 1. Verdenskrig på tysk side, og da den dårligt udrustede og dårligt ledede tyrkiske hær led nederlag i krigen mod Rusland, gav generalerne og politikerne armenierne skylden. I første omgang afvæbnede man de armenske værnepligtige og sendte dem ud på hårdt fysisk vejarbejde med den hensigt, at lade dem dø af overanstrengelse og sult. Men den løsning var ikke hurtig nok og effektiv nok for nationalisterne.

24. april 1915 begyndte et folkemord på det armenske folk. Man arresterede alle de ledende mænd i det armenske samfund, 600 i alt, og kun 8 af dem overlevede.

En stærkt nationalistisk fløj havde fået magten hos Ungtyrkerne, og deres motto var nu Tyrkiet for tyrkerne. Fremmedelementer som grækere, kurdere og især armeniere, skulle fjernes fra folket. En læge, der var politisk engageret, talte direkte om, at operere det skadelige væk fra folkelegemet.

Der var allerede i sultanens tid lavet en lov, der påbød armeniere at gå i særlig klædedragt, så man kunne kende forskel på dem og på den tyrkiske befolkning, så nu var de let genkendelige ofre.

Da forfølgelserne begyndte, hvor den armenske befolkning blev tvangsforflyttet og sendt ud på en døds-march, hvis mål officielt var den syriske ørken, men hvis egentlige formål var at fjerne den armenske befolkning ved et folkemord, måtte Karen Jeppe forlade børnehjemmet, som de tyrkiske myndigheder beslaglagde. Hun flyttede ud i en villa, som en tysk fabrikant havde overladt til hende. Børnene fra børnehjemmet blev sendt til slægtninge rundt om i landet eller til tyrkiske familier, der i al hemmelighed

beskyttede dem. I nogle tilfælde fik børnene at vide, at de var armeniere, og blev senere hjulpet til at komme i kontakt med deres folk, men oftest blev børnene opdraget som muslimer og blev en del af Islam.

I de år der gik til krigen var forbi, blev Karen Jeppe i Urfa, hvor hun hjalp, det hun kunne. Mens deportationerne stod på, hvor armeniere blev drevet til fods ud på den døds-march, var der regelmæssigt 3000 – 5000, der skulle overnatte i det tidligere børnehjem. Karen gik der hen hver dag. Hun kunne skaffe mad til 200 mennesker, og det delte hun ud. Hendes adoptiv søn Misak sagde til hende, at det var så få hun kunne hjælpe, så hun kunne lige så godt lade være. Men Karen sagde: ”De skal vide, der er nogen, der tænker på dem. Hvis ikke jeg gør det, hvem skal så?” Hun fortsatte med at besøge de fordrevne, så længe der var nogen, der kom gennem Urfa.

Senere skrev hun om det: *»Godt for hver den, som blev fri for at se den dødens allé, der lige fra Urfas mure strakte sig langt, langt ud i den gule, svedne slette, uendelig som den. Den var velbeplantet, denne allé, men den havde ikke skygge af friske, grønne træer, det var menneskelig, der flankerede vejen. Lig i alle stadier af forrådnelse. Nogle var faldet om lige uden for byens port. Man havde drevet dem op fra sygelejet med stokkeslag; nogle få hundrede skridt var det lykkedes dem at slæbe sig frem, så sank de sammen, og ingen tortur i verden kunne nu bringe dem videre. Der døde de og blev fri fra deres lidelser. Døden var den barmhjertigste af alle; den havde bragt lindring til tusind og atter tusind. Men nogle måtte gå langt, langt på nøgne, sårede fødder, dækket med støv både udvendig og indvendig, plaget af ulidelig tørst og sult.*

Mændene? Ja ja -dog, med dem får det jo ende. Men kvinderne. Kvinderne og børnene. Når mørket havde sænket sig, fortalte skingrende skrig, at nu blev kvinder voldtaget eller røvet.

De gendarmere, der var med, fik procenter af »forretningen« og drog så videre med resten. Og allerede i haverne, som toget måtte gennem, når de var kommet lige uden for porten, ventede nogle af byens tyrkere for at få fat i de smukkeste kvinder. Nogle for at tage dem med hjem til deres harem, andre for at få en pige at more sig med en nat. Hun overlevede det jo sjældent, når sådan en flok rå, fulde mandfolk havde slået sig løs på hende gennem en hel nat. Liget fik så lov at ligge i en have. Der lå så mange i forvejen.«

1,5 mill. armeniere blev dræbt, under perioden med folkedrabet. Det var ca. halvdelen af den armenske befolkning.

Flygtningene i Aleppo

Karen Jeppe kunne på grund af censuren ikke skrive hjem om, hvad hun så og oplevede i de forfærdelige år. Det var først efter forfølgelserne, da hun kom hjem, hun kunne berette om det.

Hun var hjemme i Danmark til 1921, hvor hun rejste til Aleppo og begyndte sit store hjælpearbejde blandt flygtningene i den store flygtningelejr.

Karen arbejdede for, at de skulle kunne forsørge sig selv. En af hendes succeser var at etablere en systue, hvor ca. 20 kvinder kunne fremstille de fine armenske broderier, der kunne sælges over hele verden. De kvinder, der ikke fik plads på systuen, sad hjemme og syede.

Karen Jeppe fortalte om en kvinde, der var en af de heldige, der havde en mand (der var 7 % mænd i flygtningelejren ved Aleppo), som var snedker. De havde kun et rum, som var både opholdsrum, køkken og værksted, så det var svært at holde broderierne rene; men kvinden satte sig under bordet, der blev dækket med et lagen, og der kunne hun fremstille de broderier, hun kunne sælge. Salgsarbejdet foregik over hele verden, og gav mange de nødvendige midler til at få mad og tøj. En dygtig kvinde kunne forsørge sig selv og 3 – 4 børn med nål og tråd.

Der blev lavet skoler til børnene, men det kostede penge at gå i skole, så nogle familier valgte at lade være med at spise om fredagen, for at skaffe skolepengene. Den første organiserede skole blev indrettet i den kristne domkirke i Aleppo. Her var ca. 600 elever, og klasserne var skilt fra hinanden med forhæng. Senere fik man bygget en rigtig skole, og på den grund blev efter Karen Jeppes død oprettet Karen Jeppe College,

som indtil bygningen blev ødelagt under den borgerkrig, der er ved at ødelægge Syrien, var regnet for et af de bedste uddannelsessteder i landet.

Men hjælp fra Danmark og Sverige fik Karen Jeppe bygget ca. 40 boliger, Enkehusene, hvor en enke med børn kunne få en menneskeværdig bolig. Der var kun et rum i lejligheden, men der var et tæt tag, fast gulv og døre og vinduer, der kunne åbnes og lukket. En lille pige, der skulle flytte ind med sin mor, spurgte: ”Mor, er vi nu kommet i Paradis?”

Karen fik også købt jord til landbrug, hvor de overlevende, der havde været slaver hos beduiner og haft deres opvækst på landet, og som ikke trivedes i byen, kunne komme ud og dyrke jorden.

Karen Jeppe var blevet kommissær i Folkenes Forbund med den opgave at befri de kvinder og børn, der var blevet gjort til slaver, mens forfølgelserne stod på. De amerikanske og franske myndigheder ville befri kvinderne med magt, men når de var hentet ud af slaveriet, blev de efter ladt uden yderligere støtte. I mange tilfælde havde disse kvinder børn, men de tilhørte jo efter loven deres muslimske fædre, og derfor søgte en del af kvinderne tilbage til den herre, de var blevet ”reddet” fra.

Her lykkedes det Karen Jeppe at sætte sin vilje igennem, så man ikke bare hjalp dem til frihed, men også tog sig af dem bagefter, så de kunne leve med deres værdighed i behold. Karen Jeppe vidste, før begrebet krisehjælp var opfundet, at uden hjælp kunne et menneske ikke komme over sine oplevelser i krigen. Hun vidste også, at et menneske havde brug for, at det blev anset for et helt og værdifuldt menneske, som andre satte pris på. Alle de befriede flygtninges beretninger blev nedskrevet i store protokoller, der endnu opbevares i Geneve. Ca. 1880 mennesker blev reddet fra slaveriet.

Mens Karen Jeppe arbejdede hårdt med at organisere og formidle hjælp, skrev hun lange breve og rapporter, så de, der skulle støtte hendes arbejde, vidste, hvad der foregik. I takt med at den økonomiske krise i hele verden blev værre, skrev hun mere og mere, for at sikre den nødvendige hjælp.

Bl. a. skrev hun i 1931: ”*Der er ikke tvivl om, at Danmark ligesom alle andre lande har god brug for sine kræfter til at bære sine egne byrder; og dog kan det godt være, de bliver lettere at bære, når man udvider sin horisont så meget som muligt og tager aktiv del også i andre folkeslags skæbne. Aldrig er livet så svært, som når man taber udsynet og blot stirrer på sit eget.*”

Fra Danmark kom en særlig hjælp, hvor ”skoleforældre” påtog sig at betale et barns skolegang. Karen fortæller, at der aldrig var nogen, der havde påtaget sig opgaven, der svigtede. ”*De giver af de penge, de ikke har,*” skrev hun. ”*Og der er et særligt forslag i den slags penge.*” Når en elev var gået ud af skolen, skrev hun til ”skoleforældrene”: ”*Nu er Ohannes færdig med skolen og behøver ikke jeres hjælp mere, men han har en lillesøster...*” Og så fortsatte betalingen.

I Folkenes Forbund var man ved at opgive, for opgaven med de armenske flygtninge var for stor. En delegeret sagde, at når man ikke kunne løse opgaven fuldt ud, kunne man lige så godt lade være.

Karen svarede: ”*Ja, det er kun et lille lys, men natten er så mørk.*” Det er vistnok den korteste tale i Folkeforbundets historie, men den virkede, så hun fik penge til sit arbejde et år mere.

Karen holdt sit lille lys brændende og skabte et håb i mørket helt til sin død i 1935.

Hun blev, som hun havde ønsket, begravet i Aleppo.

Dr. Nathaniel Beskow skrev om Karen Jeppe:

Hun er et af de største og bedste mennesker, jeg har truffet, stor, ikke først og fremmest på grund af sin klare intelligens, sin livlige opfattelsesevne, sin sikre menneskekundskab sin ukuelige energi, sin eminente organisationsevne, men endnu mere på grund af sin kærlighed og godhed.

De, som mener kærlighed er det samme som sentimentalitet, bør se på Karen Jeppe og forstå, at kærlighed er kraft til handling.

Mogens Højmark

På Lokalhistorisk Arkiv for Gylling og Omegn har vi en del minder om Karen Jeppe, og flere kommer stadig til. Bl.a. har vi et sjal af silke, som Karen Jeppe fik i Urfa før 1. verdenskrig. Man er meget velkomne til at besøge os. Gratis entre.

Åbningstider: torsdag 10 – 12 og første onsdag i måneden 18 – 19.30. Udenfor åbningstid: Ring til arkivlederen 64637564 mobil: 21366391. Så åbner jeg, hvis jeg er hjemme.

Vi modtager gerne grupper efter aftale.

Se også www.gyllingarkiv.dk eller find os på facebook.

Der er filmklip om Karen Jeppe på YouTube, Odder Kommune, TV2 Østjylland: Vil du se min smukke kirke – Gylling - og der findes filmklip om Det Armenske Folkedrab på YouTube.